

MEDIA DIMENSIONS OF SOCIAL AND POLITICAL DISCOURSE

DOI: 10.46340/eppd.2022.9.1.7

Andrii Suhrakov, PhD in Political Science

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5639-8543>

National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine

TRANSFORMATIONAL CHALLENGES OF RUSSIAN INFORMATION AGGRESSION IN THE CONDITIONS OF THE WAR WITH UKRAINE

Андрій Сухраков, к. політ. н.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ВИКЛИКИ РОСІЙСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АГРЕСІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ З УКРАЇНОЮ

The beginning of the Russian aggression in 2014 was one of the prerequisites for rapid changes in national security and an increase in the role of the information component to achieve an advantage over the enemy. Using the experience of the leading countries of the world and its own unique experience, the information security of Ukraine has undergone significant changes due to the transformation of information aggression on the part of the Russian Federation.

Since the information strategy of Ukraine is important in the context of state security, the article was devoted to the transformation of Russia's information aggression, the challenges that now face the Ukrainian state and possible ways of further development of information security.

One of the ways to test this hypothesis is to study the pro-Russian theses that are currently spreading on the territory of Ukraine, as well as the channels of their promotion.

This article uses methods of monitoring information messages and subsequent content analysis, which showed us a number of problematic sectors in the field of information security, weak coordination of countering internal and external information threats, limited response capabilities to disinformation campaigns and an insufficient level of information culture and media literacy of the population.

In accordance with this, today the issue of the transformed challenges of Russian information aggression in the context of the war with Ukraine requires more elaboration, the formation of comprehensive measures to counter disinformation and the normalization of political and legal acts to strengthen information security.

The normalization of media relations, the level of information culture and media literacy of the population, as well as the information and psychological impact of the transformed information aggression from Russia on the population remain a problematic issue.

Keywords: information aggression, information war, information security, information policy, propaganda, information culture.

Швидке формування й розвиток інформаційного суспільства в Україні супроводжується активною інформаційною агресією з боку Російської Федерації, через що актуальності набуває питання інформаційної безпеки.

Проблемі трансформації російської інформаційної агресії в Україні особливої гостроти надають обставини, пов'язані з формуванням нових методів захисту населення та державних інститутів в умовах сучасних викликів.

Інформаційна агресія є елементом інформаційної війни. Згідно соціально-комунікативного підходу, в основу якого покладено поняття інформаційної війни як засобу комунікації, інформаційна агресія розглядається як трансформований засіб боротьби, захисту й нападу на представників інших видів.

Залишаючись основним джерелом загрози національній безпеці України, трансформована російська агресія в рамках "українського кейсу" діє за кількома напрямками.

По-перше, внутрішньоукраїнський, який передбачає просування тез щодо нібито «антинародних дій чинної української влади» та «пригнічення українського народу». Артикулюються теми зростання тарифів на комунальні послуги, поглиблення політико-економічної кризи, низькі темпи соціально-економічного розвитку країни, корупція, незадовільні результати реформ, переважання бізнес-інтересів влади над інтересами народу тощо.

В рамках цього треку відбувається нав'язування українському населенню думки щодо невідворотності й необхідності відновлення зв'язків з Росією. Особливо просуваються тези «русского мира» з акцентом на спільному історичному минулому та політико-економічних зв'язках України з Росією. Для цього використовують поширення російського бачення історії, висвітлення й пропагування теми економічного зростання України в період радянського минулого.

Також відбувається дискредитація репутації іміджу української політичної, військової та ділової еліт завдяки різноманітним каналам, включно з соціальними мережами.

По-друге, міжнародний напрямок. В рамках нього Росія намагається нав'язати Україні образ «потенційно мілітаристської, фашистської держави, яка загрожує сусідам». Крім того, для ЄС Україну зображують як джерело потенційних безпекових загроз, активно використовуючи для цього Білорусь.

Українське керівництво в міжнародній спільноті зображується корумпованим, яке не має реальних намірів реформувати країну, а тому не є надійним партнером.

Росія також провокує напруженості у двосторонніх відносинах із сусідніми країнами, передусім з Білоруссю, Польщею та Угорщиною.

Поширюються тези щодо нібито утисків прав людини на території нашої країни. Для цього використовуються такі інформаційні приводи, як переслідування журналістів, порушення прав російськомовних громадян України й порушення свободи слова та доступу до інформації.

Питання окупованих територій максимально «заговорюється» а конфлікт на сході держави намагаються вирішити за допомогою квазіреспублік, яким нав'язується російського бачення ситуації.

Українську сторону при цьому звинувачують в нібито ігноруванні Мінських домовленостей й умисному загостренні ситуації на Донбасі з метою збереження західних санкцій проти Росії¹.

Трансформації російської інформаційної агресії сприяли слабкі позиції України в гібридному інформаційно-медійному проширці. Зокрема:

1) Велика кількість медіа, які діють в інформаційному просторі України та порушують її закони, загрожуючи при цьому національній безпеці;

2) Незахищений від незаконних трансляцій український телерадіопростір, якісно-технічне покриття якого й значно менше за територію держави;

3) Невдосконала система нормативно-проектного й інституційного забезпечення розвитку інформаційної сфери, серед якої — відсутність систематизованої державної політики у сфері інформаційної безпеки;

4) Низький рівень фахової, організованої та достатньо незалежної від власників ЗМІ спільноти журналістів;

5) Недостатній рівень дієвих інституцій та механізмів для своєчасного реагування на психологічно-інформаційні загрози².

Стосовно окупованих територій, напрямок дій Росії також зазнав змін. Як слушно наводить О.В. Саган, гібридна агресія проти України за сучасних умов складається здебільшого не з військової агресії, а «інформаційного полону», який у своїй роботі описали «Хроніки інформаційної війни» М. Жаров і Т. Шевяков.

Автори розкрили сутність «інформаційного полону», до якого потрапляє людина під тиском інформаційного потоку, що заповнює ефір. Лейтмотивом стратегії «інформаційного полону» є звинувачення противника в підробках і неточностях, недомовленостях і помилках – це забезпечить інноваційну перемогу. Запам'ятовуються, пишуть автори, слогани, а не війни, це – шоу-бізнес³.

¹ Служба Зовнішньої Розвідки України (2021). «Біла книга» Служби зовнішньої розвідки України <<https://szru.gov.ua/white-book/bila-knyha-sluzhby-zovnishnoi-rozvidky-ukrainy>> (2021, червень, 05).

² Горбулін, В. П. (2017). Світова гібридна війна: український фронт. Київ: НІСД, 246.

³ Саган, О. В. (2021). *Протидія медіа-інформаційному тероризму як питання національної безпеки України*. Київ: НІСД, 143.

Прикладом подібної трансформації інформаційної агресії Росії є зміна риторики стосовно «русского мира». Як слушно зауважує О.А. Мінаков, замість категоричної тези «України ніколи не існувало» Кремль став просувати меседжі «Слава Україні, Зеленський – зрадник» та «Україна існує, але вона нікому не потрібна – Європа і Америка кинули Україну».

Замість малювання радикальних образів «хунти» Кремль почав застосовувати риторичку, що «українців мільйонами вбивають на Донбасі – треба зупинити війну». На думку автора, це є свідченням переходу від агресивної комунікації, яка повністю втратила свою ефективність серед українців, до підступної комунікації з акцентами на придушенні оптимізму і всього переможного, а також загостренні песимізму з метою панування панічних настроїв серед українців¹.

Оперуючи з 2015 року поняттям «мережоцентрична війна», суть якої полягає у переході від миру до конфлікту заради виснаження противника й втратою ним своїх позицій, Росія вирішила підсилити ним свою стратегію тиску «м'якої» сили².

У зв'язку з цим підвищується актуальність питання стосовно інформаційної безпеки України та способів протидії новим викликам з боку інформаційної агресії.

Узагальнений вигляд загроз стосовно інформаційної агресії й захисту від неї визначено у декількох чинних нормативно-правових актах. До них входять: закон України «Про основи національної безпеки», Укази Президента України «Про Стратегію національної безпеки України», «Про затвердження Доктрини інформаційної безпеки України», а також Концепція забезпечення інформаційної безпеки Міністерства оборони України і Збройних Сил України.

Трансформація інформаційної агресії Росії спонукала владу України до уточнення Стратегії національної безпеки. Документ було підписано президентом України Володимиром Зеленським 14 вересня 2020 року³.

Аналізуючи проблемні питання інформаційної безпеки, що залишаються поза правовою регламентацією або врегульовані недостатньо, варто також пам'ятати і про кращі світові практики забезпечення інформаційної безпеки. Зокрема йдеться про виокремлення у цій системі двох основних підсистем: інформаційно-технічної (комп'ютерні пристрої, інформаційні мережі, програми) та інформаційно-психологічної (ЗМІ, громадські організації, дипломатія).

При цьому фахівці відносно єдині у думці, що інформаційно-технічна підсистема в Україні функціонує достатньо успішно, однак інформаційно-психологічна за рівнем та кількістю проблем іноді навіть може негативно впливати на першу. Відтак загалом система інформаційної безпеки України характеризується як розбалансована, зі зміщеними акцентами на її технічній складовій⁴.

Вищезазначені виклики знайшли відображення у схваленій 14 вересні 2021 року Кабінетом міністрів й підписаній президентом України «Стратегії інформаційної безпеки».

1. Інформаційно-психологічний вплив на населення з боку зарубіжних країн

Російська Федерація та спеціальні служби інших держав проводять інформаційні операції протягом тривалого часу і більшість з них спрямовують на ліквідацію української державності й національної ідентичності.

Відбувається провокування екстремістських проявів, підживлення панічних настроїв населення, загострення і дестабілізація суспільно-політичної й соціально-економічної ситуації.

Подібна діяльність не лише не послаблюється, а й набирає сили, включаючи в цей процес все більш широкі зусилля Російської Федерації стосовно легітимізації анексії Криму та міста Севастополь, заперечення своєї участі у війні на Донбасі та посилення адвокаційної компанії по зняттю санкцій, запроваджених у зв'язку із порушенням суверенітету і територіальної цілісності України.

Залучення Російською Федерацією усіх її спроможностей, серед яких політичні, інформаційні, економічні, розвідувальні та інші, залишаються небезпечним викликом для України.

¹ Мінаков, О.В. (2020). Гібридна війна Росії. Трансформація маніпуляцій у соцмережах. *Козелецька селищна рада* <<https://kozsr.gov.ua/2092-hibrydna-viina-rosii-transformatsiia-manipuliatsii-u-sotsmerezhakh>> (2021, листопад, 04).

² Подберезкин, А.І. Харкевич, М.В. (2015). *Мир и война в XXI веке: опыт долгосрочного прогнозирования развития международных отношений*. Москва: МГИМО-Университет, 42.

³ Указ про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію національної безпеки України», 2020 (Президент України). *Офіційний сайт Верховної Ради України* <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>> (2021, вересень, 14).

⁴ Гусаров, В. Н. (2014). Матриця інформаційної безпеки України. *Інформаційно-аналітичний центр НБО* <<http://mediarnbo.org/2014/11/25/matritsya-informatsiynoyi-bezpeki-ukrayi>> (2021, листопад, 11).

Національна інформаційна інфраструктура недостатньо розвинена для протидії інформаційній агресії та проактивній дії в інформаційній сфері для реалізації національних інтересів України.

1. Інформаційне домінування держави-агресора на тимчасово окупованих територіях

Російська Федерація, використовуючи телерадіоканали й інші канали розповсюдження інформації має значний вплив на інформаційний простір на тимчасово окупованих й прилеглих територіях. Актуальна інформаційна присутність України на окупованих територіях унеможливується систематичною частковою відсутністю фінансів, застарілим обладнанням та відсутністю стратегії розвитку й відновлення телерадіомовлення. Це унеможливує дотримання права громадян на вільний доступ до інформації.

2. Обмежені можливості реагувати на дезінформаційні кампанії

Суспільну єдність в Україні підриває деструктивна зовнішня та внутрішня пропаганда, використовуючи слабкість комунікації й суспільні протиріччя, провокуючи при цьому конфлікти.

Зазвичай для цього використовують маніпуляції, емоційне нагнітання й цілісні кампанії з дезінформації, однак Україна до цього часу не створила систему реагування, яка б враховувала принципи демократичного розвитку й збереження при цьому всіх прав та свобод громадян.

3. Слабка координація протидії зовнішнім та внутрішнім інформаційним загрозам

Дії органів влади мають хаотичний характер в площині інформаційної безпеки, оскільки ще не завершено процес формування стратегічних комунікацій. Органи влади акцентували діяльність на формуванні власної інституційної спроможності, не забезпечивши механізму координації між іншими структурами держави у сфері інформаційних викликів.

Вищесказане суттєво послаблює можливості створення комплексного стратегічного планування інформаційного потоку й використання глобальної комунікативної діяльності уряду.

4. Проблема унормування медіа відносин

Від початку незалежності України правила, за якими функціонує медіапростір, зазнали лише незначних змін, що унеможливує розвиток українського медіа ринку, впровадження прозорих й простих правил ведення бізнесу і зменшення залежності засобів масової інформації від їх власників.

При цьому останнім часом збільшилася кількість злочинів проти журналістів, що обмежує їх можливості виконувати свої обов'язки «сторожового пса» у демократичному суспільстві.

5. Недостатній рівень інформаційної культури, медіаграмотності населення

Медіаграмотність є одним із пріоритетів державної інформаційної політики й на неї направлені численні зусилля громадського суспільства, однак цій сфері не вистачає системності, фахівців й охоплення різних цільових аудиторій.

Це робить можливим маніпулювання громадською думкою, проведення блискавичних дезінформаційних операцій, що своєю чергою призводить до безвідповідального поширення й використання медіа контенту в умовах зниження якості інформаційного продукту.

Подальший розвиток Інтернету гарантує цифрові трансформації усіх сфер суспільного життя й може призвести до неконтрольованого переміщення інформаційного потоку у рамках глобального простору, що своєю чергою викличе потенційні й реальні загрози інформаційній безпеці України.

Окресливши шляхи розвитку суспільно-політичних процесів України з урахуванням усього вищезазначеного, інституції будуть здатні не лише дати відсіч інформаційній агресії, а й посісти гідне місце в глобальному світі, забезпечивши при цьому захист власного інформаційного простору¹.

Висновки

Виклики Російської інформаційної агресії в умовах війни з Україною зазнають швидких трансформацій. Мова йде про кардинальну зміну риторики стосовно державності й існування українців як нації. Без перебільшення, ці виклики є унікальними для нашої країни. Відтак, є необхідні підстави стверджувати про необхідність трансформації систем інформаційної безпеки України й подальшого дослідження й узагальненні цього питання. Водночас деякі висновки можна окреслити вже зараз:

1. Україна має обмежені можливості стосовно реагування на дезінформаційні кампанії через відсутність системи реагування на подібні виклики:

2. Дії окремих органів влади мають нескоординований характер через ще невстановлену систему стратегічних комунікацій й відсутність механізму координації та взаємодії;

¹ Проект Указу Президента про рішення Ради національної безпеки і оборони «Про Стратегію інформаційної безпеки», 2021 (Урядовий портал). Офіційний сайт Міністерства культури та інформаційної політики України <<https://mkp.gov.ua/files/pdf/45698712365.pdf>> (2021, вересень, 15).

3. Досить вагомою проблемою є неоновлені правила функціонування медіапростору, які були встановлені ще від початку незалежності. Це сповільнює процес зменшення залежності засобів масової інформації від їх власників.

References:

1. Sluzhba Zovnishnoyi Rozvidky Ukrayiny (2021) [Foreign Intelligence Service of Ukraine (2021)]. «Bila knyha» Sluzhby zovnishnoyi rozvidky Ukrayiny ["White Book" of the Foreign Intelligence Service of Ukraine] <<https://szru.gov.ua/white-book/bila-knyha-sluzhby-zovnishnoi-rozvidky-ukrainy>> (2021, June, 05) [in Ukrainian].
2. Gorbulin, V. (2017). *Svitova gibridna vijna: ukraïnskij front* [World hybrid war. Ukrainian front]. Kyiv: NISD. [in Ukrainian].
3. Sagan, O. (2021). *Protidiya media-informacijnomu terorizmu yak pitannya nacional'noi bezpeki Ukraïni* [Counteraction to media and information terrorism as a matter of national security of Ukraine]. Kyiv: NISD. (2021, April, 06). [in Ukrainian].
4. Minakov, O. *Gibridna vijna Rosii. Transformaciya manipulyacij u socmerezah* [Russia's hybrid war. Transformation of manipulations in social networks]. *Kozelecka selishchna rada* [Kozelets village council] <<https://kozsr.gov.ua/2092-hibrydna-viina-rosii-transformatsiia-manipuliatsii-u-sotsmerezahkh>> [in Ukrainian]. (2020, November, 04).
5. Podberezkin, A., Harkevich, M. (2015). *Mir i vojna v XXI veke: opyt dolgosrochnogo prognozirovaniya razvitiya mezhdunarodnyh otnoshenij* [Peace and war in the XXI century: the experience of long-term forecasting of the development of international relations]. Moscow: MGIMO. [in Russian].
6. *Ukaz pro rishennya Radi nacionalnoj bezpeki i oboroni Ukraïni «Pro Strategiyu nacionalnoj bezpeki Ukraïni», 2020* (Prezident Ukraïni) [Decree on the Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine On the National Security Strategy of Ukraine]. *Oficijnij sajt Verhovnoi Radi Ukraïni* [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>> (2021, September, 14). [in Ukrainian].
7. Gusarov, V. (2014). *Matriciya informacijnoi bezpeki Ukraïni. Informacijno-analitichnij centr NBO* [Information security matrix of Ukraine. Information and Analytical Center of the National Security and Defense Council]. <<http://mediarnbo.org/2014/11/25/matritsya-informatsiynoyi-bezpeki-ukrayi>> [in Ukrainian]. (2014, November, 11).
8. *Proekt Ukazu Prezidenta pro rishennya Radi nacionalnoj bezpeki i oboroni «Pro Strategiyu informacijnoj bezpeki», 2021* (Uryadovij portal) [Draft Presidential Decree on the Decision of the National Security and Defense Council «On the Information Security Strategy» (Government Portal)]. *Oficijnij sajt Ministerstva kulturi ta informacijnoj politiki Ukraïni* [Official site of the Ministry of Culture and Information Policy] <<https://mkip.gov.ua/files/pdf/45698712365.pdf>> (2021, September, 15). [in Ukrainian].